

УДК 658.155

І.Д. Шеламова

Київський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ВИРОБНИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

© Шеламова І.Д., 2001

Розглянуто управління витратами виробництва, які є важливою функцією економічного механізму підприємства, приділено увагу аналізу витрат по центрах відповідності та достовірності отриманої для цього інформації. Обґрунтовано необхідність вдосконалення принципів і методів планування витрат виробництва.

The management of advance production as an important function of organisational economic mechanism is described in the article. The analysis of advance at centres of responsibility and the reliableness in receipt of information for this is described. The necessity of improvement of foundations and methods of advance planning for production is grounded.

Економічна самостійність підприємства збільшує для менеджера ризик, невизначеність у прийнятті управлінських рішень. У таких умовах для обґрунтованого, виваженого рішення необхідно мати достовірну, своєчасну, багатогранну інформацію. Більшу частину такої інформації, що стосується виробництва, містить показник витрат виробництва.

Ринкові умови потребують нових підходів до сфери застосування показника собівартості, до складу витрат, які регулюють вартість кінцевого товару, принципів формування і розподілу витрат.

Чітке поняття витрат на виробництво продукції має значення при аналізі ефективності виробництва на підприємстві. Ця категорія відображає економічну ефективність роботи виробничих підрозділів, слугує інструментом для її вимірювання та аналізу, базою виробничого менеджменту. Як універсальний показник, вона дає змогу порівнювати витрати з результатами виробництва на кожній його стадії, навіть в кожній галузі, або – по кожному продукту за різні періоди, в статистиці та динаміці.

В умовах реформування економіки значення аналізу витрат як самостійного показника значно зростає, оскільки від витрат залежить рівень конкурентоспроможності продукції, рівень платоспроможності підприємства (величина виробничих витрат значною мірою визначає масу отриманого підприємством прибутку та рівень цін на продукцію, що продається). Очевидно, що цими показниками оцінюється саме функціонування підприємства [1].

Із подальшим розвитком в Україні ринкових відносин, виходом вітчизняних підприємств на зовнішній ринок, створенням спільних підприємств перед менеджерами постає завдання – не просто визначати фактичні витрати, а розрахувати таку їх величину, яка в цих умовах роботи підприємства на ринку могла б забезпечити йому певну масу прибутку.

З іншого боку, широке застосування показників витрат на виробництво у внутрішньому економічному механізмі на підприємстві сприятливо відображається на кінцевих результатах його роботи загалом, на діяльності структурних підрозділів. Посилюється

адресність планування, активізуються виявлення і мобілізація резервів ресурсозбереження. Складання кошторисів, планових і звітних документів про рівень витрат на виробництво дає змогу встановити частку участі цехів, дільниць, бригад у досягнутій економії або допущених перевитратах. Все це сприяє прийняттю об'єктивно обґрунтованих управлінських рішень.

Менеджмент, який націлений на інтенсифікацію виробництва, його ефективність та економічність, переважно базується якраз на мінімізації витрат для досягнення оптимального результату. Адже успіх будь-якого підприємства визначається, насамперед, раціональною внутрішньою організацією виробництва продукції, зниженням витрат за рахунок виявлення внутрішніх виробничих резервів, підвищенням продуктивності та зменшенням використання всіх видів ресурсів.

У поєднанні з іншими економічними важелями зменшення витрат на виробництво впливає на темпи науково-технічного прогресу, на покращання якості товарів і, отже, на інтенсифікацію всього суспільного виробництва.

Зв'язок між витратами, ціною і науково-технічним прогресом з погляду менеджера має декілька аспектів.

- *По-перше*, витрати на нові види продукції повинні забезпечувати як мінімум беззбитковість, а також зростання ефекту від їх використання у споживачів порівняно із застосованою технікою і технологією.

- *По-друге*, випуск нових виробів повинен приносити у міру їх освоєння вагоміші, ніж раніше, економічні вигоди підприємцям.

- *По-третє*, впровадження нової техніки у виробництво забезпечує зниження витрат на виробництво продукції і, отже, зумовлює зростання прибутку підприємства, а в кінцевому результаті має сприяти послідовному зниженню ціни.

- *По-четверте*, своєю чергою, ціновий механізм конкуренції визначає зацікавленість в якісному вдосконаленні техніки, а також посилює санкції проти випуску застарілих, мало-ефективних товарів, які не користуються попитом [2].

Отже, витратний метод в роботі менеджера є одним із істотних методів формування конкурентної ціни. В цьому розумінні місце і роль менеджменту витрат можна розглядати не тільки в абстрактному, теоретичному аспекті, як складовий елемент ціни, що формується під дією сукупності факторів, а як систему управління функціонуванням ринку на основі зміни попиту і пропозиції. І саме менеджмент витрат виробництва найорганічніше пов'язаний з конкуренцією в ринковому середовищі господарювання, бо через конкурентну боротьбу ринок постійно впливає на функціонування економічних суб'єктів, спонукаючи їх до ефективного використання всіх резервів виробництва, зниження витрат тощо.

Витратний метод ціноутворення базується на тому, що менеджмент підприємства намагається встановити на товар таку ціну, яка б повністю покривала всі витрати на його виробництво, розподіл і збут. Одним з вагомих важелів зниження витрат є орієнтація на ціни аналогічних товарів конкурентів. Підприємство встановлює середній діапазон цін, які відображають величину ціни товарів конкурентів. Але в умовах повної господарської самостійності підприємств та ринкової економіки, орієнтованої на споживача, оптимальний менеджмент повинен спиратися на пошук шляхів найраціональнішого і, по можливості, економічно вигідного ціноутворення. Саме вирішення таких завдань менеджменту вимагає вдосконалення методики управління витратами виробництва на підприємстві.

Оскільки витрати на виробництво продукції безпосередньо формують обсяг прибутку, то у зв'язку з цим збільшуються вимоги до об'єктивності їх оцінки. Інакше цей показник не зможе достатньою мірою націлювати як окремих робітників, так і підрозділи підприємства на повніше використання ресурсів і резервів їх збереження. Через це управління плануванням і використанням ресурсів у первинній ланці промисловості набуває першочергового значення.

З іншого боку, достовірність калькулювання – це проблема, вирішення якої потребує значних зусиль менеджерів усіх рівнів. У сучасних умовах становлення ринку і недосконалих законодавчих і нормативних актів використовуються недостатньо відпрацьовані методологічні засади калькулювання витрат та забезпечення їх достовірності [3].

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що ринкові умови змушують менеджера постійно аналізувати витрати підприємства, шукати шляхи їх зниження.

Щоб порівняти витрати з результатами, необхідно налагодити і вдосконалити принципи і методи планування витрат виробництва на підприємстві, а також відпрацювати систему матеріальних вимог та заохочення внутрішніх підрозділів підприємства.

Реформування господарських відносин у сучасних умовах визначає особливості функціонування вітчизняних підприємств у промисловості і, відповідно, особливості складу їх поточних витрат. Економічна суть поточних витрат як загальної економічної категорії у процесі суспільного відтворення залишається незмінною. Проблема зниження величини поточних витрат та їх оптимізації, а головне, управління вирішенням цієї проблеми, потребує спеціальних досліджень особливостей формування витрат у сучасних умовах [4].

При незмінній економічній суті склад поточних витрат на підприємствах промисловості змінюється, доповнюється та розширюється. Передовсім це зумовлено зміною форм власності, появою нових елементів витрат, пов'язаних з переходом до ринкових відносин.

У нашій державі донедавна основними документами, що визначають склад витрат, які входять до собівартості, були Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” та “Типове положення з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості”. Тому у вітчизняній практиці управління собівартість розглядали у двох аспектах – щодо розрахунку рівня прибутку, що оподатковується, та, по-друге, для оцінки величини витрат на підприємстві під час прийняття управлінських рішень [5, 6].

У зв'язку з переходом в Україні на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку саме поняття “собівартість” практично замінюється поняттям “витрат підприємства”. Розрахунок витрат за МСБО залежить, в основному, від прийнятої підприємством схеми визначення цих витрат. Тому для управління витратами та процесами їх прогнозування, для обґрунтування управлінських рішень необхідний детальніший поелементний аналіз поточних витрат [7].

Актуальною проблемою стає вибір системи розрахунків і обліку поточних витрат в промисловості. Її основу складають методи калькулювання, обліку, нормування, розподілу непрямих витрат та витрат в комплексних виробництвах.

У сучасних умовах підприємства мають значні можливості для вибору відповідних методів, виходячи зі своїх розмірів, форм, напрямків діяльності, принципів та методів господарювання.

З іншого боку, до методичних основ формування поточних витрат належить об'єктивно існуюча система витратоутворювальних факторів, до яких входять зовнішні та

внутрішні фактори. На більшу кількість внутрішніх факторів промислове підприємство може і повинно впливати. Інша справа із зовнішніми. Більшість цих факторів знаходиться поза межами впливу підприємства і, відповідно, необхідно мати значний запас міцності, аби запобігти їх негативному впливу.

1. Економіка підприємства / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. К., 2000. 2. Козловський В.А., Маркіна Т.В., Макаров В.М. Производственный и операционный менеджмент. СПб, 1998. 3. Ястремський О., Гриценко О. Основи мікроекономіки. К.; 1998. 4. Основні положення про склад витрат виробництва на підприємствах і організаціях // Галицькі контракти. Грудень 1994. 5. Типове положення з планування, обліку і калькулювання продукції (робіт, послуг) у промисловості. К, 1996. 6. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємства" // Зі змінами, внесеними Законами України № 607/97 ВР від 04.11.97 та № 639/97 – ВР від 18.11.97р. // Галицькі контракти, 1998, № 1-2. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати". Затверджено наказом Міністерства України від 31.12.99 р. № 318.